

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад

«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО» (м. Одеса)

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРОСТІР ОСОБИСТОСТІ В ЗВИЧАЙНИХ ТА НАДЗВИЧАЙНИХ УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
19-20 травня 2023 року

Одеса
ФОП Бєлий А.Є
2023

УДК 159.9: 37.015.3

ББК 88.4

П 86

Друкується згідно рішення Вченої ради Соціально-гуманітарного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Протокол № 6 від 24.02.2023 р.)

Психологічний простір особистості в звичайних та надзвичайних умовах сучасності : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Психологія самоздійснення особистості: теорія, досвід, практика» (19-20 травня 2023 р.) / відп. ред. О. П. Саннікова. Одеса : ФОП Бєлий А.Є., 2023. 168 с.

ISBN 978-617-7757-56-5

Редакційна колегія

- Саннікова О. П. – *доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної та диференціальної психології; відповідальний редактор;*
- Василенко І. В. – *кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та диференціальної психології;*
- Санніков О. І. – *доктор психологічних наук, професор кафедри теорії та методики практичної психології.*

Матеріали збірника містять результати теоретико - емпіричних досліджень, що здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів, аспірантів та науковців, які навчаються і працюють у закладах освіти України.

Для студентів, аспірантів, молодих науковців, психологів, педагогів та широкого кола зацікавлених осіб.

За зміст та помилки, що можуть зустрічатися в тексті статей, несуть відповідальність автори.

ISBN 978-617-7757-56-5

© Університет Ушинського, 2023

Психологія і суспільство. 2012. № 3 (2). С. 78-89.

6. Гриньова В. Роль соціального інтелекту у становленні особистості. *Психологія та суспільство*. 2019. № 2 (1). С. 45-56.

7. Сергієнко О. В. Психологічні особливості розвитку соціального інтелекту у дорослих. *Практична психологія та соціальна робота*. 2016. № 17. С. 121-127.

УДК:159.922 (07)

ПРАКТИЧНА РОБОТА ПСИХОЛОГА У ПСИХОЛОГІЧНОМУ ДИТЯЧОМУ ЦЕНТРІ РАНЬОГО РОЗВИТКУ

Власенко М. О.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Університет Ушинського*

Анотація: *робота присвячена висвітленню практичної роботи психолога в центрі раннього розвитку дітей. У статті описано різні аспекти практичної роботи психолога в аналогічних центрах, зокрема, проведення психодіагностики, психологічної корекції та розвитку дітей. Дослідження показують, що раннє дитинство є критичним періодом для формування психологічного стану та розвитку дітей, тому психологи в центрах раннього розвитку відіграють важливу роль у забезпеченні найкращих умов для розвитку дітей.*

Ключові слова: *ранній розвиток, дошкільний вік, розвиток дитини, дитячий психолог, дитяча психологія.*

У сучасному світі, де зміни відбуваються зі швидкістю світла, ранній розвиток дитини є важливою складовою для побудови майбутнього. Один зі засобів забезпечення гармонійного розвитку дитини – створення психологічних центрів раннього розвитку. У цій статті розглядаємо роботу такого центру. За теорією Марії Монтесорі, найважливішим періодом у житті людини є період від народження до шести років. Цей період є основою для подальшого розвитку дитини, оскільки вона отримує, вбирає та запам'ятовує багато інформації. Монтесорі вірила, що діти навчаються самостійно та мають природну здатність засвоювати знання, яка проявляється у їхньому мовному розвитку. Дослідження показують, що до трьох років дитина закладає основи своєї особистості, а пізніше потребує спеціалізованого навчання. Монтесорі вважає, що вже у трирічному віці дитину можна вважати маленькою людиною [1]. Процес формування розвитку залежить від близьких людей, які оточують

дитину, таких як батьки, родичі, няні та вчителі. Близькі відносини з оточуючими людьми формують стосунки в майбутньому [2]. У сучасному світі, коли все більше уваги приділяється розвитку дитини з раннього віку, психологічні центри розвитку для дітей займають важливе місце у процесі формування позитивного розвитку. Один з ключових елементів успішної діяльності цих центрів - це психологічний супровід, який забезпечує якісну та повноцінну роботу цих установ [3].

Головною метою даного дослідження є огляд діяльності дитячих центрів раннього розвитку в Україні та визначення важливості ролі психолога в цих центрах.

Україна визнає дошкільну освіту як обов'язкову складову системи освіти та забезпечує створення відповідних умов для її здобуття. Психологічні центри раннього розвитку можуть бути державними або приватними установами але у будь-якому випадку їх робота ґрунтується на законодавчих актах нашої країни: Конституція України [4]; Закон України «Про освіту» [5]; Закон України «Про дошкільну освіту» [6]; Конвенція про права дитини [7]; Закон України «Про охорону дитинства» [8].

Дослідження дитячого розвитку починали проводити ще у ХІХ столітті, коли Жан Жак Руссо у своїй книзі «Еміль, або Про виховання» розглядає питання розвитку дитини з науково-педагогічної точки зору. Він рекомендує надавати дітям можливість самостійно вивчати світ і розвиватися відповідно до своїх здібностей і потреб. Він заперечує використання стандартизованих методів виховання та вважає, що вчителі повинні сприяти природному розвитку дитини, а не намагатися формувати її під встановлені стандарти [9]. Таким чином, Руссо є одним з попередників ідей раннього виховання та вивчення дитячого розвитку, що є актуальними й сьогодні.

У ХХ столітті з'явилося багато наукових праць, присвячених цій темі але і на теперішній час ця тема не є вичерпаною і ще багато проблем потребують поглиблення, переформулювання та удосконалення. Проблеми раннього психологічного розвитку дитини вивчали багато науковців з різних галузей знань, включаючи психологію, педагогіку, медицину, соціологію, біологію та інші. Деякі з найвідоміших вчених, які внесли вагомий вклад у дослідження цих проблем, включають: Жан Піаже - швейцарський психолог і філософ, який займався дослідженням розвитку мислення у дітей та згідно з теорією якого, інтелектуальний розвиток людини протікає через чотири основні стадії. [10].

Українські науковці досліджували проблеми раннього психологічного розвитку дитини. Наприклад, фахівець НПУ імені М.

П. Драгоманова Кравчук Н.П. [11], науковці Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, такі Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, О.О. Вовчик-Блакитна та ін. проводять дослідження в галузі раннього розвитку дітей, розробляють методики діагностики та програми розвитку, публікують наукові статті з цих питань [12].

Український психолог Григорій Силович Костюк зробив значний внесок у розвиток психології дитинства. Один з головних напрямів дослідження Костюка Г.С. – це вивчення взаємодії дитини з оточуючим світом, зокрема, дослідження розвитку пізнавальних процесів у дітей. Він показав, що діти не просто отримують інформацію з оточуючого світу, а активно взаємодіють з ним, створюючи свої власні розуміння та моделі світу. Вивчав розвиток мовлення у дітей і вважав, що мовлення має велике значення для розвитку пізнавальних процесів. Він розробив методики дослідження мовлення дітей та висунув гіпотезу про те, що звуковий склад мовлення впливає на розвиток пізнавальних процесів у дитини. Цей видатний вчений звернув увагу на те, що розвиток дитини залежить від психологічного клімату в родині та школі і запропонував методики діагностики та корекції психологічного клімату в родині та школі [13].

Основними напрямками роботи практичного психолога розвиваючого центру є: діагностичний; консультативний; профілактичний; просвітницький; корекційний. Головною метою психолога є забезпечення всебічного розвитку дітей та надання батькам підтримки у вихованні. Він зосереджується на виявленні можливих проблем розвитку дитини та рекомендаціях для подальшої роботи з ними. Крім цього, психолог під час своєї практики надає психологічну підтримку для дітей та їхніх батьків, допомагаючи з вирішенням різноманітних проблем, пов'язаних зі здоров'ям, соціальними відносинами, емоційним станом, розвитком мовлення, сприйняттям світу та іншими аспектами.

Зазвичай, для організації роботи з дітьми, проводиться діагностика, яка дає змогу оцінити психологічний стан дитини, виявити можливі проблеми та визначити напрямки подальшої роботи. Діагностика може включати в себе оцінку когнітивного, психологічного, емоційного та соціального розвитку дитини. Після діагностики психолог може запропонувати різні форми роботи з дитиною та її батьками, такі як індивідуальні консультації з психологом, групові заняття для дітей, сімейна терапія та психологічна підтримка для батьків. Крім того, психолог може проводити тренінги та семінари для педагогів на різні теми з питань розвитку дітей, психології, спілкування з дітьми та вирішення конфліктних ситуацій.

Окрім того, частиною роботи психолога є надання індивідуальних консультацій для педагогів, які мають питання або проблеми з окремими дітьми. Це є корисним інструментом у роботі з дітьми та їхніми батьками, оскільки допомагає педагогам вирішувати конфлікти, зменшувати поведінкові проблеми у дітей та краще розуміти специфіку розвитку кожної дитини, яка потребує додаткової уваги та підтримки. Педагогічні консультації можуть значно підвищити ефективність виховного процесу та забезпечити гармонійний розвиток дітей. Діти дошкільного віку стикаються зі значними фізичними, психологічними та соціальними змінами. Для практичного психолога особливо важливо бути знайомим з найбільш поширеними проблемами, що виникають у дітей цього віку.

1. *Проблеми емоційного розвитку.* У цьому віці дитина починає розрізняти різні емоції та досліджувати свої власні почуття. Однак часто вона не в змозі контролювати свої емоційні переживання, наприклад, злість, образа, страх, сором'язливість та інші. У цьому віці дитина може також страждати від певних фобій, наприклад, боязні темряви, страху відокремлення від батьків та інших.

2. *Проблеми розвитку мовлення.* Діти активно вивчають мову і починають говорити повноцінними реченнями, розвиваючи свої мовленнєві навички. Однак, деякі діти можуть мати проблеми з мовленнєвим розвитком, такі як запізнення мовленнєвого розвитку, дислексія, заїкання та інші.

3. *Проблеми соціального розвитку.* На цьому етапі життя діти починають взаємодіяти з однолітками та вчитися дотримуватися правил і норм поведінки. Однак, у деяких дітей можуть виникати проблеми з соціальним розвитком, такі як аутизм, агресивна поведінка, проблеми у взаємодії з однолітками та інші.

4. *Проблеми фізичного розвитку.* Діти активно розвиваються фізично, зміцнюються їх координація рухів, м'язова сила та витривалість. Однак у деяких дітей можуть виникати проблеми з фізичним розвитком, такі як порушення осанки, затримка в розвитку моторики тощо [14].

Психологи дитячих центрів розвитку особистості повинні розуміти ці проблеми та займатися їх ефективним вирішенням. Вікова та педагогічна психологія приділяють особливу увагу проблемам психічного розвитку дитини, які можуть мати вирішальний вплив на стратегію побудови навчально-виховного процесу.

Робота практичного психолога у дитячому психологічному центрі раннього розвитку має на меті допомогти дітям у вирішенні психологічних проблем, що виникають у процесі їх раннього розвитку. Для досягнення успіху у своїй роботі психолог повинен дотримуватися декількох рекомендацій:

1. *Створення довірливої атмосфери.* Важливо встановити довірливі відносини з дитиною і її батьками. Психолог повинен створити таку атмосферу, в якій дитина почуватиме себе комфортно і безпечно, щоб вона могла відкрито ділитися своїми почуттями та думками.

2. Бути етичними. Психолог повинен керуватися етичними принципами під час проведення роботи з дітьми та їх батьками. Практичний психолог повинен поважати права та гідність дитини та батьків, зберігати конфіденційність, дотримуватися професійної етики.

3. Співпраця з іншими спеціалістами. Важливо пам'ятати, що робота психолога в дитячому центрі розвитку повинна бути інтегрованою та співпрацювати з іншими спеціалістами, які працюють з дітьми, наприклад, з логопедами, дитячими психіатрами, педагогами, фізіотерапевтами. Така співпраця дозволить ефективніше допомагати дітям в їх розвитку та вирішенні проблем.

4. Розробка індивідуального підходу. Кожна дитина унікальна, тому важливо розробити індивідуальний підхід до кожної дитини. Психолог повинен ретельно аналізувати проблему кожної дитини і відповідно до цього розробляти індивідуальний план дій.

5. Розвиток пізнавальних навичок дитини. Практичний психолог може проводити заняття, які сприяють розвитку пізнавальних навичок дитини, таких як спостереження, класифікація, порівняння, аналіз тощо. Такі заняття можуть допомогти дитині розвивати критичне мислення, розширювати знання про навколишній світ та збільшувати інтерес до навчання.

6. Використання технік, спрямованих на позитивний розвиток. У роботі з дітьми доцільно використовувати техніки, які спрямовані на позитивний розвиток дитини. Наприклад, психолог може використовувати ігри, заняття з музикою або танцями для сприяння розвитку моторики та соціальних навичок.

7. Розвиток соціальних навичок. Практичний психолог може допомогти дитині розвивати соціальні навички, такі як спілкування з однолітками, вміння розв'язувати конфлікти та дотримуватися правил і норм поведінки. Для цього можуть бути проведені спеціальні ігри та інтерактивні заняття.

8. Взаємодія з батьками. Батьки є важливими учасниками у процесі психологічної роботи з дитиною. Психолог повинен встановити добрі відносини з батьками, надати їм необхідну підтримку. Він може допомогти батькам зрозуміти, які етапи розвитку проходить їхня дитина, які проблеми виникають на цих етапах та як їх вирішувати. Також можуть бути проведені консультації з питань виховання, розвитку та психологічної підтримки дитини.

9. Розвиток власних навичок. Психолог повинен постійно розвивати свої професійні навички та знання, бути в курсі останніх досліджень та підходів в психології. Тому практичний психолог повинен займатися самоосвітою, відвідувати професійні тренінги та семінари, знаходити час для читання наукової літератури.

10. Моніторинг розвитку дитини. Практичний психолог може здійснювати моніторинг розвитку дитини, оцінювати її досягнення та складати план роботи для подальшого розвитку [16].

Автор статті робить **висновок**, що практична робота психолога у психологічному дитячому центрі раннього розвитку є надзвичайно

важливою для забезпечення найкращих умов для розвитку дітей. При цьому важливо забезпечувати якісний підхід до діагностики та психологічної корекції дітей, що дозволить досягнути максимального результату в їхньому розвитку та забезпечити їм щасливе та здорове дитинство.

Література

1. Іванюк Г. І., Клок Н. В. Актуальність ідеї Марії Монтессорі щодо розвитку особистості дитини дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2019. № 7 (71). С. 248-252.
2. Крижановська З. Ю. Надійний тип прив'язаності як основа розвитку психічного здоров'я дитини. *Сучасні психологічні тенденції підтримки та відновлення психічного здоров'я особистості: теорія та практика*. Українська інженерно-педагогічна академія. Луцьк. 2021. С. 2.
3. Панок В. Г., Обухівська А. Г., Острова В. Д., Сичевський А. С., Лунченко Н. В., Федосєєва І. В. *Психологічна служба : [Підручник]*. Київ : Ніка-Центр, 2016. С. 362.
4. *Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30, ст. 141. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр>.
5. *Закон України «Про освіту»*. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38-39, ст. 380. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
6. *Закон України «Про дошкільну освіту»*. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 49. Ст. 259. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2628-14#Text>.
7. *Конвенція про права дитини (20 листопада 1989 року)* (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
8. *Закон України «Про охорону дитинства»*. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 30, ст. 142. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2402-14#Text>.
9. Бринжак Н. *Ідея виховання у творчості Ж.-Ж. Руссо*. 2019. С. 4.
10. Столяренко О. Б. *Психологія особистості : [навч. посібн.]*. Київ : Центр учбової літератури, 2012. С. 280.
11. Кравчук Н. П. *Особливості формування психологічної стійкості у дітей дошкільного віку*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 119-122.
12. Піроженко Т. О., Ладивір С. О., Вовчик-Блакитна О. О. та ін. *Становлення внутрішньої картини світу дошкільника: [монографія] / За ред. Піроженко Т. О. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. С. 236.*
13. Харченко Н. А. Вікові особливості учнів як предмет педагогічної психології у науковій спадщині Г.С.Костюка: Дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Київ, 2017. С. 209.
14. Панок В. Г. *Прикладна психологія. Теоретичні проблеми*. Київ : Ніка-Центр. 2017. С.188.
16. Марінушкіна О. Є., Замазій Ю.О. *Порадник практичного психолога*. Харків : Вид. група «Основа», 2007. С. 240.